

ZA VJERA KARTOGRAFA

Okrutnost i nasilje obvezatne su pratilice Povijesti, pa svatko tko je vičan sred tmašte nevidjelice odvrati svoj sluh nepregledu protekloga, zacijelo će kroz naslage vjekova začuti bolne vapaje, krike ili smjerni i krotki plač što razliježe se s razorenih ognjišta. Ovo, pak, posebice vrijedi pri spomenu Španjolske, čija je povijest baš ovakovrsni splet začudnoga i zlehudoga.

Tek Ferdinand II Aragonski, stavljajući vjenčani prsten na ruku dolične gospe Izabele Kastiljske, objedinio ovu mirisnu zemlju, što još važnije je bilo, ublaži time i sverastuću oporbu ponajširih narodnih slojeva. Veličajna i strahopoštovna svirka orgulja Aragonske katedrale obznanila je sretan dan, pak se ubrzo burad odčep-ljivala, boce načimale, a vino grgotalo grlima pomamnika i slavljénika. Kasnija ljeta, nakon ovog blagohotnog, nadnašaju ponad Španjolske plamenu sablast koja će halapljivo gutati ljudske duše, ponajprije zbog njihova nedolična podrijetla. Inkvizicija! od čijeg je urlika: »IGNIS SANAT!« krv proključala optočjima uplašénika. Naime, jedan od zloporabnika svojega položaja — papa, sveti otac Siksto IV ovlašćuje 1487. godine Ferdinanda Aragonskog i spomenutu gospu Kastiljsku da imenuju dva ili tri inkvizitora koji bi imali rukovoditi tamanjenjem Maura i Židova. Ove posljednje za pouk i ruglo okrstiše imenom marani, što značilo je krmci, pak će oni ponajviše svojim tjelesima hraniti proždrljivi inkvizitorski oganj. U plaču i groznim mukama broj će im opasti na jedva zamjetnu količinu. Židovski će pepeo postati najjeftinija stvar u zemlji, pa će se čak i poslovičari s ovom činjenicom dokono poigravati. No, život će, iako obilježen prijetećim plamom, teći svejednako dalje, a ojačala Auto-da-fé svakim će danom nadnašati ponad petnaestovijeke Španjolske bezglasni mrak i strepnju.

Iz požutjelih spisa Tomasa Torquemada uspeva nam doznati pokoju činjenicu o Kraljevskom kartografskom zavodu u Aragonu koji bijaše u najodanijem Ferdinandovu službeništvu, te je za njegove potrebe, pomorske, trgovačke, a navlastito ratne, izrađivao najpouzdanije zemljovide.

1490. velik dio trudbenika tog zavoda, tumači nam Torquemado, bio je odveden u neke nepoznate tamnice juga, pretpostavlja se, tamo i spaljen. Uzrok: nedoličnost i prokletstvo njihova židovskog podrijetla. Ipak, dio kartografa Židova, zbog svoje vrsnosti i potrebitosti, osta u zavodu, jer bijahu neophodni Ferdinandu, pa su, iako pod danonoćnom paskom, prionuli na izradbu karata.

Pouzdanije kronike Enrica Munuela kazuju u pripovijednome ruhu kako je mišlju tih Židova besprestanu igrala žudnja krvave osvete, odmazde za spaljenom subračom. I oni su, ne imajući drugoga izbora, skovali zavjeru, ali osobenu kartografsku zavjeru, čiji je cilj bio uspostavljanje sustava varki na zemljopisnim kar-

tama. Da su svoje namisli proveli u djelo svjedoče nam i požutjele karte u kojima su ucrtani: jedan izmišljeni planinski prosjek kroz Sierra de Guadarrama (danas bi prometnicama znatno zbližio Madrid i Valladolid), zatim sustav rječica nedaleko Toleda, još poneka sitnica i, na koncu, čitav jedan otočić nekih tridesetak milja južno od Baleara. Nazvaše ga Piedrabueana.

Slijed povijesnih zbivanja ovdje nam je gotovo u potpunosti izvjestan. Nezažaljiva inkvizicijska ruka nikada se ne smiruje. Daskora, pošto su sačinili najveći i najneophodniji dio karata, odlučio Ferdinand riješiti Španjolsku njihova prisuća. Kraljevski se naum uvijek ispunja. Većinu stoga dade ubiti, sred tmice, u kakvu obnevidjelu hodniku, mučki, nožem u leda. Neki opet svršise na lomači, a petorici uspije otisnuti se čamcem prema pučini. Izmučeni, preplašeni, s jedva nešto hrane i mješanicom vode pustili su da ih valovlje odnese put obzorja. Začudnost novih događaja ležat će u slijedećem.

Ignace-Leontine de Lermainne, francuski moreplovac, koji je 1496. putovao iz sjeverne Afrike u Španjolsku izražava jednim pismom svoje negodovanje samom Ferdinandu II Aragonskom, sve zbog netočnosti karata koje je Španjolska uručila njegovoj vladi. Ignace-Leontineove karte proistjecahu iz predinkvizicijskog razdoblja i na njima (vjerojatno grubom omaškom, mišljaše Ignace-Leontine) nije bio ucrtan mali otok trideset milja južno od Baleara. Vraćajući se iz Afrike ovaj se Francuz umalo ne nasuka na njegove hridi, kad mu se jednog maglenog jutra našao na domašju. A pošto se iskrcao, dalje svjedoči pismo Ignace-Leontineovo, susretne ga ovdje pet poostarjelih Židova, mršavih tijela i podužih sjedina, pak mu iskažu dobrodošalice na Piedrabueanu. Izuzev njih, nitko više nije obitavao otok.

Sačuvano je i jedno pismo Ferdinanda II, koje je ispisao njegov osobni tajnik posebno kitnjastim stilom i uručio ga Francuskoj kartografskoj akademiji, a u kojem se veoma jasno ističe kako je posrijedi vjerojatno kakva zabuna, jer sve nove španjolske karte imaju ucrtan i spomenuti otok — Piedrabueanu.

Španjolski pomorac i inkvizitor Esteban Manuel Gormices u svojim putopisno pisanim dnevnicima veoma rječito i sočno opisuje podneblje, biljne i krajbraze Piedrabueane. Na otok se bijaše otputio po naredbi samoga vladara ne bi li pohvatao marane koje spominje pismo Ignace-Leontineovo. Ušćuden, pronađe samo neobično izglačane kosti petorice ljudi, te jedan amulet, za koji se potvrdilo da pripadaše nekom zaboravljenom kartografu.

Kasniji podaci veoma su bezvredni i nejasni. Povijest nas ovdje dovodi pred jednu od nerješivih zagonetaka.

Naime, mnogi su pomorci veoma lako pronalazili Piedrabueanu, s ushitom o njoj pisali, dok bi drugi poput prokletnika lutali bespreglednim vodama i ništa ne pronalazili između praznih obzorja.

1806. jedan nezatni student filozofije i judaizma, sasvim slučajno, dok je tražio prijevode Svetog Tome Akvinskog, pronalazi već uveliko zaboravljenu kroniku Enrica Munuela, koja je govorila o zavjeri kartografa i izmišljenome otoku. Sastavi stoga jednu oveću radnju koja je dovodila u vezu zavjeru i otok, te stavljala u pitanje njegovu zasigurnu postojnost. Hvalevrijedni umnici, štovani povijesnici i akademici, pošto je pročitahu, odbijaju je s blagohotnim smiješkom. No, poneki se znalac ipak sa zebnjom prisjeti izglačanih židovskih kosti, koje bijahu, prije toliko ljeta, pronađene na Piedrabueani.

1808. proklinjani i hvaljeni Napoleon Bonaparte ukidanjem inkvizicije zadužuje buduće čovječanstvo. Ognji i krici utihnuše, a Španjolska izgubi patinu mistike i mračne nedorečenosti. I odonda niti jednog glasa, niti jedne dokaznice o postojanju Piedrabueane. Sve bje naskoro zaboravljeno. Samo bi poneki praznovjernik, koji je o Piedrabueani znao više kroz legendu i prepričaj (a o tome se besanim noćima mnogo pripovijedalo), negoli poznavajući povijesnu ispravnost, rekao kako su duše kartografa zacijelo našle smiraj, pak postojanje otoka — opomene više nema svoje razložnosti.

Kraj devetnaestoga stoljeća obiluje radnjama o postojanju i nestanku Piedrabueane, radnjama koje su svakojako tumačile začudnost njezine pojave. U pravilu, niti jedna od njih ne zasniva se na provjerenim povijesnim podacima, niti jednoj dostaje dovoljno uvjerljivosti, pa im je svima nadjenut omalovažavajući naljepak Piedrabueanski apokrif koji ih je odagnao u gnjili zaborav bibliotečnih kutaka.

Suvremena oceanografska ispitivanja, usuprot karata, kronika, pisama i inih dokaznica, potvrđiše kako tridesetak milja južno od Baleara nije barem trideset tisuća godina bilo nikakvih pomjeranja morskog dna. Ipak u podrumu Pomorskog muzeja u Madridu, među starudijom i predmetima koji nikada ne ugledaju svjetlost blještavih izložbenih dvorana, čuva se jedan židovski amulet, kojeg je s poznatog nam, naredbenog putovanja donio pouzdani i istinoljubivi Esteban Manuel Gormices.